

Galeres catalanes, forçats i moriscos (1607-1612)

Eva Serra i Puig*

La intenció d'aquesta comunicació, tot i disposar d'una informació relativament escassa, és situar, a través dels dietaris i la documentació de les galeres de la Generalitat, les qüestions relatives als homes de rem pel que fa al nombre, l'alimentació i el vestuari, amb alguna notícia escadussera sobre llur caràcter i origen, fugides, premis de captures i informes de baixa mèdica.

Ja és prou conegut que a les corts de Barcelona de 1599 la Generalitat obtingué la llicència de disposar de galeres. En principi el general de les galeres catalanes només estava obligat a obeir les ordres del generalíssim de la flota hispànica en el cas de navegar les dues flotes conjuntament per les costes catalanes. Amb tot, el plau reial al memorial català del capítol 64 modificà alguns aspectes importants de la súplica parlamentària i acabava amb una frase premonitòria de la funció que, a l'inici de la seva actuació, les galeres catalanes hagueren de jugar en el curs de l'expulsió morisca. "Plau a sa magestat, ab que hagen de seguir dites galeres lo orden del generalíssim navegant fora destes mars ab ell juntament ab totes les altres galeres que sa magestat manarà juntar per a effectes universals en benefici de la cristiandat en los casos que s'offeriran y que la nominatió del auditor la faça sa magestat y que los galiots de Mallorca, Menorca y Hivçça se donen a dites galeres mentre no tingan galeres dites isles".¹

---

* Aquesta comunicació està adscrita al projecte d'investigació dirigit pel doctor Jaume Dantí titulat: "La red urbana catalana, siglos XVI-XVII" número HAR2008-02972.

1. Aquest darrer punt revela com la política naval de la monarquia, després de la Invenible, va tendir a la descentralització naval per tal de transferir els costos al màxim.

D'immediat, a la Diputació se li van plantejar diversos problemes: fer efectiva la política dels nous impostos que la llicència implicava, comprar i armar les galeres, activar els compromisos reials amb la petita flota catalana i adquirir els galiots. No m'entretindré a explicar els avatars i els contratemps pel que fa a la compra de les galeres² que va ser un procés feixuc, car i encara poc aclarit. Em centraré en les qüestions relatives als galiots.

L'adquisició de galiots

Pel que fa a la compra de galeres i a l'obtenció de galiots són interessants les instruccions que Jaume Cordelles, diputat eclesiàstic, en nom de la Generalitat, feia el 5 de novembre de 1601 a don Francesc d'Argensola, ambaixador de la Generalitat a Sicília,³ on anà a posar-se en contacte amb el seu virrei duc de Maqueda per tal de negociar-hi la compra de tres galeres del duc. L'ambaixada fracassà, però les instruccions, entre d'altres notícies, ofereixen informació sobre l'afer dels galiots. En les negociacions amb el virrei de Sicília hi havia d'entrar la compra de 300 galiots. "Que sent los trescents esclaus bons —deien les instruccions—, ne prometra fins en cent lliures barceloneses. Com sap, altres no prometen aquest preu de colp, ans bé se farà gran forsa en que no passen de vuytanta fins a vuytanta sinc lliures barceloneses. Però no podent pendre peu a la primera, se anirà prometent de poc en poc conforme veura's la intentió del señor duc de Maqueda. Sent los esclaus bons se li done facilitat fins a cent lliures uns ab altres ab la forma que dalt se diu".

M'inclino vers aquesta interpretació a Eva SERRA I PUIG, "Les galeres del General: només una política defensiva?", dins *III Congrés d'Història Marítima de Catalunya*. Museu Marítim de Barcelona, 22-24 novembre 2006, Barcelona, Edició de les Actes en format CD, 2008. Un cop llegida la present comunicació he sabut pel senyor Antoni Passola de l'existència de la tesi doctoral inèdita de Jordi GILABERT TOMÀS, *La defensa contra el cors marítim a la Catalunya dels Àustries*, Universitat de Lleida, [setembre 2007] que estudia les galeres catalanes des d'una altra perspectiva però toca alguns aspectes també d'interès en relació a la temàtica d'aquesta comunicació.

2. Podeu trobar una explicació simplificada a SERRA, "Les galeres del General".

3. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Generalitat, G-135/1, fols. 41r-46r. La sindicatura de l'ambaixada a Francesc d'Argensola a *idem* fols. 46v-49v.

Aquesta instrucció té el seu interès perquè devia formar part del sistema de compra d'esclaus a l'engròs, quan es compraven galeres velles amb la seva xurma inclosa. “De dits esclaus –deien les instruccions– se n’han de fer tres parts per a permetre lo preu que serà just y convenient, ço és, de trenta sinch anys en avall y de trenta sinch fins en quaranta sinch anys y de quaranta sinch fins en cinquanta sinch anys.⁴ Les quals tres partides se han de mirar si n’y ha mancos o trancats y si seran més los de trenta sinch fins en quaranta sinch y, axí matex, los de quaranta sinch fins en cinquanta sinch y, també, si seran més los de xica statura que los que seran de més statura, per a que lo més valor dels de pocs anys y més dispositió són ab uns ab lo valor dels altres, y vinguen junts a fer un preu conforme apparexará que sie just, ab que no excedesch de vuytanta liures barceloneses per quiscú uns ab altres, advertint que sien més los de trenta sich anys avall que los de més enllà. Y com no al respecte, procurant-ho d’igualar”. El model eren els Dòria i el gran mestre de Malta: “advertint que los esclaus que vené lo príncep Dòria ab ses galeras no’ls vené a més de vuytanta escuts uns ab altres. Y també anà a comprar dos galeras del mestre de Malta lo vehedor de la cort de Sicília, lo mestre li i havia concedit los esclaus a raó vuytanta escuts”. Argensola tenia poders per anar a Nàpols si els resultats de Sicília eren infructuosos i, en darrer terme, si tot fracassava, Argensola s’havia de dirigir a Roma i connectar amb don Alexandre Cordelles per tal de conèixer “los esclaus de Florència” “a quin preu los darà y quants”. “Y, sabuda resposta, veuran si-s pot concertar, no havent fet res ab los sobredits” “Y també scriguen a Malta y altres parts a hont tindran notícia ni i poria haver per veurer si-s porian concertar”. Tota la negociació, galeres armades i galiots, s’havia de fer amb l’assistència del capità Antoni Reig, “persona molt experimentada y hàbil en dits negocis” al qual la Diputació també li escrivia. Igualment s’havia de dirigir als “mercaders cathalans” els quals ja havien començat a parlar amb el duc de Maqueda. El cavaller Alexandre d’Alentorn, el novembre de 1601, era a Roma i rebia carta del consistori de la Diputació encomanant-li atendre els afers de la Generalitat: “supplicam a vm –deia la carta– se servesque mirar per ells en lo entretant que aquí residirà y per ço rebre a nostres agents

---

4. Segons Michel Fontenay, el preu dels esclaus de Malta fins a 20 anys pujava molt ràpidament, després es mantenia fins al voltant dels dels quaranta, per després minvar ràpidament fins a la cinquantena i el preus s’ensorraven a la seixantena. Edat, sexe i condicions físiques eren els tres criteris bàsics “Il mercato maltese degli schiavi al tempo dei cavalieri de San Giovanni (1530-1798)” *Quaderni Storici*, vol. 36, núm. 107 (2001), p. 380-391.

y altres demés persones ... també, en particular, se servesca entendre per les vies possibles si en Florència, Malta y Ungria hi i haurà esclaus per les quatre galeres del General y saber lo preu d'ells y la edat y avisar-nos de tot y, axí mateix, al sr don Francesch d'Argensola qui amb ambaixada nostra havem enviat en Sicília per tractar ab lo señor duc de Maqueda la venda de tres galeres sues".⁵

La importància de disposar de galeres armades "de les bones, sens mudar xusma" era vital. Es tenia clar que unes galeres "armadas de nuevo con chusma nueva no serian de provecho en muchos anyos". La Diputació tenia pressa i instava la cort a facilitar-los-en la compra "por los danyos que en el entretanto se reciben de los vaxeles de los corsarios por no tener quien los enfrene". L'agost del 1601 tenien "entés que tota la armada seria en Alger, y axí en estes mars, y tenim per cert que al venir tomaran per assí".⁶ La negociació amb el duc de Maqueda no reeixí, però la frustrada escriptura de concert entre la duquessa de Maqueda i la Diputació, feta a Valladolid el 15 d'octubre de 1603, conté detalls interessants en relació als esclaus. En la clàusula o capítol 5 s'estipulava que els esclaus eren venuts cadascun per 100 escuts de 400 maravedís, moneda de Castella, el capítol 6 preveia que el vestuari portat per cada galiot seria valorat a part, el capítol 8 posava l'èmfasi en l'activitat i despesa que havia suposat fer pràctics un tan gran nombre d'esclaus ja que en el temps de fer-los hàbils ja havien mort quasi altres tants esclaus com aleshores hi havia a les galeres.⁷ L'escriptura no en diu el nombre, però les instruccions a Argensola parlen de 300 esclaus. El 12 de desembre de 1603 s'observa que la compra-venda no prosperava. No hi havia acord en el lloc de compra (Palerm o Barcelona) tot i que el rei considerava que fer-ho a Palerm abaratiria els costos de carregar les galeres i que "en lo de los esclavos, que es donde está la mayor dificultad, no se ha subido del preció en que los havian puesto los que embiastes a Sicília para este effecto si no en solo 25 reales para cada uno". Però Sicília, com a lloc de venda, obligava el General a enviar-hi nous agents i a carregar amb el risc del viatge de trasllat a Barcelona de les galeres i dels esclaus comprats,⁸ per la qual cosa l'afer no prosperà.

---

5. ACA, Generalitat G-135/1 fols 49v-50r.

6. Les cites d'aquest paràgraf, segons l'ordre de citació, a ACA, Generalitat G-135/1 fols. 30v, 28v, 29r i 35ri v.

7. ACA Generalitat G135/1 fols 54r-55r 2ª paginació. L'escriptura completa ocupa els fols. 52r-58r 2ª paginació.

8. ACA Generalitat G-135/1 fol. 70r.

Amb tot, abans del mes de juliol de 1607, la Generalitat ja tenia xurma concentrada a la presó de Barcelona per a les galeres de Catalunya, abans doncs, fins i tot, que cap galera hagués estat avarada. El 2 de juliol el *Dietari de la Generalitat* fa referència a una galera nova oferta pel rei, sense cap relació ni amb les galeres d'Espínola,⁹ que inicialment els diputats havien també pretès comprar, ni amb les de Maqueda o de Bazan. “En aquest die –diu el dietari de la generalitat d'aquest 2 de juliol de 1607–, la maior part del consistori deliberà sie llansada en mar la galera, és en la dressana d'esta ciutat, té offera sa magesat per l'armasó de les quatre galeres ordenades fer per la última Cort General, y en ella ésser posats los galiots són en la presó vuy, com en dita deliberació més llargament se conté”.¹⁰ “En aquest dia –diu el dietari de Barcelona del 3 de juliol de 1607–, avararen a la dreçana una galera de las quatre del General de Cathalunya, que la cort ha deliberat armar y la beneyren; posaren-li nom Sanct Jordi”.¹¹ Mentre els diputats eren presents en la cerimònia, no hi foren ni els consellers ni el lloctinent. De fet, la compra de galiots havia precedit l'existència de galeres i la ciutat estava descontenta. El 29 de juny, Barcelona havia fet ostensible a la Generalitat la seva protesta “per ocasió de las moltas malalties que vuy hy ha en la presó, per causa de tants galiots que y ha, y si bé, per via de pensament tractaren si procurarien que los deputats los fessen acomodar en altra part com a galiots de las galeras que s'han de fer del general de Cathalunya, donant-los a meniar a gasto del General y que la ciutat los donàs loc a la Torre Nova y en la de Sanct Pau y altras, segons que de assò ne estaven advertits. Emperò considerant que assò podia ser danyós a la pretensió que té la ciutat de que lo dret de las galeras se deu alçar y suspendre pus no las hy ha, ni apar hy puga haver sperança de poder-las hy haver ni mantenir ab lo dret que per la cort és estat imposat, per ço ordenaren a Joseph

---

9. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, III anys 1578 a 1611, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1996, p. 349 de les quals el rei en tenia la fadiga (20-VIII-1599).

10. *Dietaris de la Generalitat...*, III p. 561.

11. Segons el dietari de la Generalitat, fou el 4 de juliol. Aquell mateix dia fou la benedicció de la galera a la drassana i després fou avarada per la galera de Savoia i “Forenhy aportats en après los galiots estaven a la presó y posats soldats de guarda” *Dietaris de la Generalitat...*, vol. III, p. 562. De l'avarada de la galera capitana de la Generalitat també en parla Jeroni Pujades que ho situa el 3 de juliol, *Dietari de Jeroni Pujades II (1606-1610)*, edició a cura de Josep Mª Casas Homs, Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1975, p. 49-50.

de Ballafila y Julià de Navel ciudadà anassen al senyor virey per a representar-li aquestos danys de la presó, y fos servit liurar dits galiots a las galeras de Hespanya que estan surgidas en aquest port”.¹² Davant d’aquesta amenaça, pocs dies després, el 7 de juliol de 1607, es feia el trasllat dels galiots de la presó a la galera nova de la Generalitat.¹³ Un any més tard eren varades (15 de juliol de 1608) les galeres Sant Sebastià i Sant Maurici, fetes a les drassanes de Barcelona, “y són tres ya en mar” escriu el cronista Pujades. El 21 de juliol del mateix any, resolts alguns problemes de protocol amb la ciutat, era beneït i arborat l’estandart de la petita flota amb “molta festa y músicha ab molta luminària com si fos la festa de Sant Jordi”.¹⁴

El 12 de novembre de 1608 la Diputació adquiria, en el port de Barcelona, una galera dita la Marquesa, ja armada i amb 145 forçats i 20 esclaus, a Alvaro de Bazan marquès de Santa Cruz general de les galeres de Nàpols, que actuava en nom del rei.¹⁵ Els forçats sumaven un total de 346 anys dos mesos i vuit dies i van valer 3.115 lliures 14 sous, i els esclaus, a raó de 120 lliures cadascun, van valer 2.400 lliures. El valor total dels galiots va representar més del 56% de la compra de la galera armada. Hom pot comprovar que mentre un galiot que complia condemna valia poc més de 21 lliures, un esclau en valia 120. Però aquesta comparació no és vàlida, ja que el preu dels forçats s’establia segons els anys de condemna que sumaven entre tots i aquests havien “de quitar” 346 anys dos mesos i vuit dies, que significa 9 lliures per any de condemna. Això voldria dir que a l’esclau se li atribuïa una vida activa de poc més de 13 anys. El preu de l’esclau, doncs, es calculava segons l’edat biològica, i el preu del condemnat, segons els anys de condemna. Un

---

12. *Dietari de l’Antich Consell Barceloní* (DACB), vol. VIII (anys 1603-1609), Barcelona, 1899, p. 357-358.

13. DACB, VIII p. 359 la capitana era batejada amb el nom de Sant Jordi.

14. DACB, vol. VIII p. 432-437 i Pujades, *Dietari*, II p. 69. Sobre la benedicció i arboració de l’estendard vegeu també *Dietaris de la Generalitat*, vol. III, p. 596 on es diu que aquest mateix dia la Diputació va fer el nomenament dels oficials de les galeres que els pertanyien segons consta en les Deliberacions. Pel que fa a la quarta galera batejada amb el nom de Sant Ramon i avarada per la patrona dita Sant Maurici, veure Pujades, *Dietari*, II. p. 103.

15. En l’estat de la investigació no puc aclarir si és la compra d’una altra galera o només dels seus galiots, ni si aquests tenen alguna relació amb els que estaven en presó a l’espera de ser embarcats.

cop comprada la Marquesa fou “necessari se netejàs y orejàs molt bé per haver-hy hagudes malalties”.¹⁶

No tinc estadístiques sobre la xurma d'aquestes galeres, un cop les quatre es posaren en marxa. El 4 de maig de 1609 es feien càlculs de les necessitats d'homes de rem per a la galera capitana, la galera patrona i les altres dues galeres. S'hi preveien 250 homes de rem per a la capitana i 240 per a la patrona i també per a les altres dues.¹⁷ Però l'11 de maig de 1609, quan, en principi, les quatre galeres ja són en marxa, s'afirma que es disposen de 765 forçats. Per anar de quatre en quatre per banc, diuen els apuntaments del memorial de l'11 de maig, en manquen 40, i 150 per anar de cinc en cinc per banc.¹⁸ Per contextualitzar el nombre de galeres de la Generalitat i el seu component humà en xurma ens caldrien comparacions. Romano Canosa ens explica que els vaixells de la república de Gènova, a diferència de Venècia, eren sobretot de propietat privada i que la república, com a tal, el 1559 només tenia una flota de quatre galeres (Capitana, Patrona, Diana i Minerva) i una galiota que estava sempre fixada al port al servei de l'equipatge de la capitana.¹⁹ Un *asien-*

---

16. ACA, Generalitat, G-135/2 fol. 15v. Segons Francesco Carboni el 1564 el preu dels esclaus a Càller oscil·lava entre els 40 i els 50 escuts (entre 52 i 65 lliures), però se'n podia demanar fins a 70 a 100 escuts (entre 91 o 130 lliures) i el preu corrent hispànic oscil·lava entre 50 i 60 escuts (entre 65 i 78 lliures). Tot fa pensar que a inicis del XVII el preu havia pujat. *L'umanità negata. Schiavi mori, turchi, neri, ebrei e padroni cristiani nella Sardegna del '500*, Càller, Cooperativa Universitaria Editrice Cagliariiana, 2008, p. 65. Pujades explica que uns moros el setembre de 1609, havien capturat uns cristians que eren venuts a 20 escuts per cap (26 lliures) als turcs. Dietari, II, p. 117.

17. ACA, Generalitat, G-135/2 fols. 29r-31v.

18. ACA, Generalitat, G-135/2 fol. 35v. Segons Francesco Carboni les galeres de l'Imperi Otomà disposaven de 150 homes de rem per galera a raó de 3 per banc. Amb tot també parla de galeres de 23 a 24 bancs, *L'umanità negata*, pp. 54-55. En el cas de la galera capitana catalana el buc disposava de 26 bancs, ACA, Generalitat, G-132/4, fol. 2v.

19. Romano CANOSA, *Banchieri genovesi e sovrani spagnoli tra Cinquecento e Seicento*, Sapere 2000, Roma, 1998, p. 146. Encara que un incendi de 1530 havia destruït l'arsenal, sobretot en patiren els propietaris privats. Entre 1564 i 1583 només en tingué tres a causa d'un naufragi de 1564 que en perdé dues. El 1583 se'n reposava una i el 1586 se'n varaven dues més i dues més el 1607, nombre sempre més baix que no pas els Cavallers de Sant Esteve, la flota napolitana, la siciliana, la pontifícia i la veneciana, p. 147. El suport lligur o genovès a la campanya de Tunis de Carles V de 1535 fou de 36 galeres sobre 90 de les quals 15 d'Andrea Dòria, 5 d'Antonio Doria, 9 de privats genovesos no identificats, 2 d'Onorato Grimaldo (Mònaco), dues del vescomte Cigala i només tres de la Repú-

to, fet entre el monarca hispànic i Ambrogio Spinola de desembre de 1613, estableix que cadascuna de les quatre galeres de l'*asiento* ha de disposar de 200 remers, 36 per galera més que en un *asiento* anterior.²⁰ Edoardo Grendi situa el motor humà de les galeres en 150/200 galiots disposats entre 3 i 4 per banc per tres o quatre remes. Després, amb l'èxit del sistema "alla galozza", per un sol rem.²¹

Entre novembre de 1608 i juliol de 1609, el Dietari de galeres de la Generalitat²² recull diverses compres d'esclaus. Les compres indiquen, com permet observar el quadre I, que la compra-venda d'esclaus era un negoci de les capitànies de galeres²³ i també verifica el paper de Mallorca, en l'oferta d'esclaus, en tant que les Balears formaven part de l'espai de defensa de les galeres catalanes.

---

blica de Gènova. Vint anys més tard, el 1558, Antonio Doria tenia a disposició de la monarquia hispànica 5 galeres, Filippo Doria 8, Erasmo Doria 4, Marcello Doria una. Centurione, Luciano i Cosme 5, Bendinello Sauli i Francesco de Mari una cadascun. Una relació de 25 de juny de 1625 de l'esquadra de Gènova al servei de la monarquia hispànica indica la següent composició: 3 galeres del duc de Tursi, quatre d'Ambrosi Spinola, dues de Giacomo Marino, dues de Marco Centurione, dues dels hereus de Federico Spinola i dues de Tommaso Cambi, p. 147-148.

20. CANOSA, *Banchieri genovesi*, p. 148.

21. Edoardo GRENDI, *La repubblica aristocratica dei genovesi: politica, carita e commercio fra cinque e seicento*, Il Mulino, Bologna, 1987, p. 155-156.

22. Tal vegada les Deliberacions serien més riques en informació. Caldria fer-ne un seguiment. La tesi de Jordi Gilabert esmentada en la nota 1 d'aquesta comunicació, sembla haver fet un seguiment més o menys sistemàtic de les Deliberacions de la Diputació del General.

23. En aquest mateix sentit es manifesta Albert Garcia Espuche quan explica l'encant dels esclaus de les galeres d'Espanya que tingué lloc a Barcelona després de la caiguda de la ciutat del 1652. Aleshores la notaria de Francesc Lentisclà s'omplí de capitans que venien i compraven esclaus. El 1649, segons Garcia Espuche, 30 captius d'un vaixell capturat d'Alger d'entre 50 i 10 anys d'edat foren venuts en el seu conjunt per 1.500 ll, és a dir a raó de 30 ll. per cap. Es tracta d'un preu força inferior als preus de 1609, és clar que el seu destí fou domèstic i no el rem. El 1652 un esclau de 70 anys era comprat per 41 rals castellans, poc més de 4 lliures, *El inventario*, Barcelona, 2002, p. 159-167 i 234-235.

QUADRE 1

Data	Venedor a la Diputació	Nombre d'esclaus	Preu unitat	Total	Ref. doc.	Observacions (sempre es paguen amb el compte dit de l'armasó)
10-XI-1608	Jeroni Ferrer capità de les galeres de Sicília	25 turcs	22: 120 ll. 3: 110 ll	2.970 ll.	Gen. G135/2 fols. 11r i 14r.	
10-XI-1608	Joan Baptista Sigala capità de les galeres de Sicília	9 turcs	120 ll	1.080 ll.	Gen. G135/2 fols. 11r i 14r	
15-XI-1608	Pere Ferrer negociant de Barcelona/Antic Jofre de Mallorca	2 moros anomenats "Amets"		2.000 rals castellans (200 ll.)	Gen. G135/2 fol 16r	Pagats amb una lletra de canvi de Jofre a Ferrer cobrada per Ferrer a la Diputació
23-I-1609	Pere Ferrer de Barcelona/Antic Jofre de Mallorca	2 esclaus anomenats Francesc i Joan		2.000 rals castellans (200 ll.)	Gen. G135/2 fol. 19r	Pagats amb una lletra de canvi de Jofre a Ferrer cobrada per Ferrer a la Diputació
26-I-1609	M ^o Francesc Pexó Entrentingut de les galeres de Catalunya	Comissió de la compra de 30 esclaus	A raó de 110 lliures cadascun		Gen. G135/2 fol. 19r	És una comissió per a comprar fins a 30 esclaus
13-II-1609	Pere Ferrer negociant de Barcelona	Un moro anomenat "Alli"	900 rals castellans (= 90 ll.)		Gen. G135/2 fol. 19v-20r	"Alli" procedia de la fragata del patró Pau Noguera. Antic Jofre reclama que li sigui pagada una lletra de canvi de Pere Joan Ruis a Ferrer
14-IV-1609	M ^o Francesc Pexó Entrentingut de les galeres de Catalunya	6 esclaus dits: "Amet", Francesc, Antoni, Jeroni, "Caramamet" i Joanico	5 a raó de 110 ll, cadascú i Joanico a raó de 100 ll	650 ll.	Gen. G135/2 fol. 25v	Han estat reconeguts per experts com és costum. Segurament és fruit de la comissió li fou feta el 26 de gener a Francesc Pexó.

(continua)

QUADRE 1 (continuació)

Data	Venedor a la Diputació	Nombre d'esclaus	Preu unitat	Total	Ref. doc.	Observacions (sempre es paguen amb el compte dit de l'armasó)
29-IV-1609	—	Treuen venals (a l'encant) 45 esclaus de França	—	—	Gen. G135/2 fols . 27v-28r	Els "elets" o novena de les galeres ²⁴ aconsellen al consistori que es comprin, un cop vistos i reconeguts pels experts, atès que són necessaris
1-VII-1609	Antoni Gasó, mallorquí	1 moro dit Hysa	100 ll.		Gen. G135/2 fol. 49r i v	Comprat a Mallorca per Antic Jofre, amb lletra de canvi de 21 de juny a pagar a Barcelona per canvi fet a Mallorca amb Joan Gavaratalla.
1-VII-1609	Pere Ferrer negociant de Barcelona	1 esclau de 26 anys	76 ll.		Gen. G135/2 fol. 49v	L'esclau té el cap pelat i un senyal al front. Es fa deguda cautela a Pere Ferrer

A prop de la data del decret d'expulsió dels moriscos d'onze de setembre de 1609, sembla aparèixer un nou mercat d'adquisició d'esclaus i galiots. Feta la treva amb Anglaterra (1604) i propera de fer-la amb les Províncies

24. La novena de les galeres estava aleshores formada en nom del braç eclesíastic, per fra don Miquel d'Aymeric abat de Sant Cugat, fra Francesc de Copons batlliu de Mallorca [potser també comanador de l'orde de Sant Joan de Jerusalem] i fra Miquel de Junyent comanador de Cervera i batlliu de Negropont de l'orde de Sant Joan de Jerusalem; en nom del braç militar, per don Joan Burguès i de So, don Miquel de Cruïlles i de Requesens i Josep de Bellafilla i en nom del braç reial per Bernat Romeu ciutadà de Barcelona, Rafael Cervera ciutadà de Barcelona i Anton Ferrer burgès de Perpinyà, Dietari de la Generalitat, III, p. 604 i 634. Cal remarcar el paper que els cavallers de les ordes militars de Montesa i Sant Joan tingueren en les capitànies de les galeres de la Generalitat.

Unides, la monarquia hispànica va considerar el moment adequat per a l'expulsió. Després d'una reunió del Consell d'Estat (4 d'abril de 1609) el 9 del mateix mes i any el rei prenia la decisió. Des d'inicis de maig s'avisava els caps de les esquadres d'Itàlia. El 24 de juliol don Agustín Mexia i don Pedro de Toledo marqués de Vilafranca eren nomenats comandants de l'operació. El decret reial de l'11 de setembre era lliurat al virrei de València el 21 del mateix mes.²⁵ Entorn d'aquestes dates, sense deixar d'haver-hi les notícies de compres a Mallorca, comencen les notícies de galiots procedents del Regne de València. El 2 de maig de 1609, diu el dietari de galeres. "Los senyors deputats del General de Cathalunya ab interventió dels senyors oïdors de comptes, lo ecclesiàstich absent del consistori y casa de la Deputació, deliberen sie feta letra al diputat local de Tortosa a cerca de certs galiots arriben allí de València per les galeres del General, dient-li los reben allí y tingan en custòdia y donen a menjar fins tingan altre orde de ses senyories".²⁶ El 15 de juliol de 1609, sota el consell dels electes de les galeres, la Diputació deliberava que fossin custodiats "los forçats que s'entèn enviarà lo virey de València a Tortosa o als Alfachs" i manés "pagar los gastos posant-los a compte de les galeres".²⁷

Convé remarcar aquí l'existència, el maig de 1609, de forçats valencians destinats a les galeres catalanes, abans de l'ordre reial del 4 d'agost que les galeres catalanes es dirigessin als Alfacs i abans del decret d'expulsió d'11 de setembre. El 20 de setembre don Pedro de Toledo havia arribat amb la seva esquadra i la de Gènova al port dels Alfacs al delta de l'Ebre,²⁸ un dels ports destinats a l'embarcació dels moriscos. El 22 de setembre el lloctinent notificava a la Diputació la carta del rei, la qual posa en evidència el sentit de la decretació reial del capítol 64 de les corts de 1599. La carta reial notificava el nomenament de don Pedro de Toledo com a generalíssim de la seva armada, les galeres de la qual les "havia manades junctar en los Alfachs". El lloctinent, demanava "de part de sa magestat, donassen orde que les galeres del General de Catalunya anassen en los Alfachs a ont són les demás galeres, per anar allà a hont dit generalíssim ordenarà en gran benefici de la christiandat, encarregant-lo moltíssim la diligència, com requeria la importància de dit negoci y ésser esta la primera anada feyen estes ga-

---

25. Henri LAPEYRE, *Géographie de l'Espagne morisque*, SEVPEN, Paris, 1959, p. 51-53.

26. ACA, Generalitat, G-135/2 fol. 28v.

27. ACA, Generalitat, G-135/2 fol. 54v.

28. Lapeyre, *Géographie de l'Espagne*, p. 52.

leres ab armada real". La carta reial feia la convocatòria "por si se ofreciesse ocasión en que ocuparlas este verano, y porqué la podría haver de emplearse con las de la esquadra de Espanya que ha mandado passen al mar Mediterráneo". Ràpidament el consistori expedia dos barques cap a Mallorca, Menorca i Eivissa amb lletres dirigides a don Ramon d'Oms, cavaller de l'hàbit de Santa Maria i Sant Jordi de Montesa i general de les galeres de Catalunya,²⁹ ordenant-li que es dirigís als Alfacos a posar-se sota les ordres de don Pedro de Toledo.³⁰ Reproduïda la carta reial i anotades les diligències fetes per tal de notificar-ho a don Ramon d'Oms, el dietarista de la Generalitat acabava l'anotació de la jornada amb una frase simptomàtica: "La qual compra de galeres fou feta per haver resolt sa magestat de traure's dels regnes de València y Castella tots los moriscos com de fet se féu aportant-los a Barbaria ab moltas galeres y naus per molt justes causes".³¹

L'expulsió dels moriscos i els forçats de galeres

Interessa relacionar el tema de l'expulsió amb la qüestió dels esclaus i forçats. L'expulsió, al meu entendre, degué modificar eventualment els paràmetres del mercat d'esclaus. És coneguda l'existència de la resistència de molts moriscos a l'expulsió. Són conegudes, especialment, la rebel·lió de la Mola de Cortés i la de la vall de Laguar. Don Cristóbal de Sedeño, el 21 de gener de 1621, obtenia una certificació favorable a la seva activitat de supervisor de l'operació d'expulsió, al·legant haver contribuït a fer presoners prop de 200 moriscos fugitius i amagats després de la publicació del decret d'expulsió.³²

---

29. Pujades escriu: "Déu lo faça tant gran mariner com Sant Ramon y tant valerós com a Sant Jordi". Cal no oblidar la llegenda de Ramon de Penyafort que travessà el mar de Mallorca a Barcelona sense vaixell i sobre la seva capa en sis hores. Pel que fa a la galera Sant Ramon el nom sens dubte anava lligat a Ramon de Penyafort canonitzat el 1601.

30. Dietari Generalitat III p. 661-662 i ACA, Generalitat, G-135/1 fol. 114r-115v. Pujades, *Dietari*, II p. 121: el virrei reclama que hi vagin "en paga del molt que havia treballat ab sa magestat en fer que navegassen".

31. Dietari Generalitat III p. 662.

32. Frederic UDINA i Ernest BELENGUER, *La expulsión de los moriscos de Valencia y Cataluña según el comisario de embarque don Cristóbal Sedeño*, Bellaterra, Servei de publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1980. p. 18, doc. 37. De moriscos rebels també en parla Pujades, *Dietari*, II, p. 125-126, 129-130, "que tant s'estiman —els mo-

És cert que la decisió oficial era embarcar els rebels un cop feta la pacificació. Amb tot, tal com indica Lapeyre “tous ne durent pas être expédiés en Afrique, car comme il s’agissait de rebelles, on pouvait recruter parmi eux des galériens”.³³ Rafael Benítez ens explica que s’havia pensat en els moriscos com a possible filó d’esclaus: “de entre los civiles se podran tomar esclavos y galoetes” s’havia dit el 1599, tot i que Benítez també recorda que Pedro de Toledo havia rebutjat la possibilitat d’uns tals galiots. “No ha habido otro fin que sacarles del reino”, es diu posant les paraules en el pensament reial. Amb tot es castigava amb sis anys de galeres els qui ajudessin els moriscos a fugir o a amagar-se.³⁴ El 27 d’agost de 1611 Antonio de Aróstegui, secretari de Felip III, tot responent diverses lletres de Cristóbal Sedeño, li aconsellava que no enviés a la forca cap morisc fugitiu sinó que els enviés a galeres³⁵ i es pot conjecturar que també degué ser aquest el futur de molts dels moriscos que foren capturats en intentar el retorn.³⁶ Lapeyre, en fer el recompte final, escriu que haurien estat embarcats un total de 116.022 moriscos als quals caldria afegir 500 enviats a galeres, 5.500 morts i 2.000 fugits.³⁷

---

rets de Gandia— morir en Espanya, com perdre sos béns y morir pobres en Àfrica”, *Dietari*, II, p. 123.

33. LAPEYRE, *Géographie de l’Espagne*, p. 61. Nuria SALES, *Història de Catalunya IV*, p. 475.

34. Rafael BENÍTEZ SÁNCHEZ BLANCO, *Heroicas Decisiones. La monarquía católica y los moriscos valencianos*, Institut Alfons el Magnànim, València, 2001, p. 359, 400 i 412.

35. UDINA-BELENQUER, *La expulsión*, p. 21, doc. 50.

36. Florencio Janer publica una carta dirigida al comte de Salazar “mandando disponga la aprehensión de los moriscos que regresen a España, echándolos a galeras” (29-IX-1611), *Condición social de los moriscos de España*, Madrid, 1857, edició facsímil, Barcelona, ed Alta Fulla, 1987, doc. CXXXIII, p. 351-352. El 10 d’agost de 1611 el virrei de València marquès de Caracena, escrivia a Sadeño, per notificar-li la necessitat de jutjar el patró Pau que havia desembarcat a Catalunya moriscs ja expulsats, i hem de recordar la disposició dels sis anys de galeres en aquests casos, UDINA-BELENQUER, *La expulsión*, p. 22 doc. 54.

37. LAPEYRE, *Géographie de l’Espagne*, p. 62. Encara caldria tenir presents els abandonats, potser comptabilitzats amb els embarcats. Francesco Carboni explica l’existència terrible i mala fi dels “schiavi espulsi della Spagna e abbandonati in Sardegna” després de ser robats, *L’umanità negata*, p. 111. El mateix Pujades explica des de robatoris i abandonó de moriscos per part de patrons catalans com Joan Riera que fou condemnat a mort i els seus mariners condemnats a galeres fins el maltractament dels moriscos (robats i assassinats a coltell) pels seus germans de religió africans, *Dietari*, II, p. 127-129, 132, 144. Morisques, llançades al mar pel patró Riera i els seus mariners i altres, invocaven “a Nostra Senyora de Montserrat”.

A partir d'aquestes dates, sobretot a Catalunya s'observa que ingressen o s'esperen forçats procedents de València. L'11 de gener de 1610 sabem que l'auditor de nomenament reial Joan Nadal de Prat, el 21 d'octubre de 1609 s'havia integrat al càrrec d'auditor de les galeres de Catalunya a Orà procedent de Portugal, i també sabem que Gaspar Graell, capità de la galera Sant Sebastià, havia anat a València "a sol·licitar la entrega dels forçats per a estes galeres".³⁸ El consistori escrivia per aquestes dates al seu agent de Madrid Francesc Baster reclamant-li que obtingués de la cort les llicències de blat de Sicília i moneda castellana que la monarquia havia atorgat en la cort general de 1599 i esclaus dels rebels moriscos del regne de València. La resposta de Francesc Baster de 21 de gener de 1610 és interessant. "Per correu propi rebi dos cartes de V S. de 2 y 5 del corrent, y las que venian per a sa magestat doní encontinent les unes al Protonotari y les altres al Sr Prada, lo qual, après de haver-me ohit sobre lo contengut en ditas cartas, me respongué que los moriscos rebeldes condemnats a galeres se eren donats tots a les de Espanya, que tenian molt gran necessitat d'ells, però que enviaria a sa magestat les cartas que yo li donava per a veurer lo que seria servit manar per si acàs n'i agués alguns que no fossen entregats. Y en saber que les cartas estaven en poder de sa magestat –escriu Basté– fiu diligència ab don Rodrigo Calderon (que al sr duch de Lerma no és estat possible poder-li parlar) y la continue cada dia. La matexa he fet ab estos srs del Consell de Aragó, però com ells no saben res d'estas cosas, per haver corregut totes per estat y la condemnaió dels moriscos per la capitania general, no prengueren ninguna resolució quan saveren en consell les cartes, y han donat orde al protonotari que se informe del sr Ortiz que ho és de València de lo que en açò passa". La carta parla de "poca disposició que y ha per a aconseguir lo que VS desijan". Les notícies en relació a les llicències de blat de Sicília i moneda de Castella per a les galeres catalanes, no eren millors però les gestions continuaren.³⁹

L'operació de l'expulsió fou dolorosa. Ja he remarcat el nombre de morts que Lapeyre indica. Les cartes de don Ramón d'Oms confirmen els estralls de l'expulsió també sobre els forçats de les galeres. L'11 de novem-

---

38. ACA, Generalitat, G-135/2 fol. 91v.

39. ACA, Generalitat, G-135/2 fol. 92r i v. La totalitat de la carta de Francesc Baster ocupa els folis 92r a 93v però deixo per a una altra ocasió els aspectes de les llicències de blat i moneda.

bre, Ramon d'Oms escriu des de Cartagena que té més de cent malalts concentrats en una galera i està reformant els sans de les tres galeres restants i reclama poder refrescar la xurma. El 23 de novembre escriu des d'Oran d'on "per ser estat lo temps ruhí encara no som exits" i el 24, ja des de Cartagena, afirma tenir sota càrrec seu a les galeres prop de 1.200 persones i tem "que lo del menjar no sofre dilatió" en una població on hi ha necessitat de pa i moltes galeres que entre unes i altres "passats de sexanta mil persones les que y ha vuy en aquest port". El 24 de novembre el mateix don Pedro de Toledo és partidari de la llicència d'hivernar a Barcelona "pues como galeras armadas de gente nueva padecen más".⁴⁰

Les cartes de don Ramon d'Oms, entre moltes altres coses, segueixen informant sobre la situació de la xurma. El 7 de desembre notifica des de Cartagena que don Pedro de Toledo li confirmava que el rei havia escrit "que no avien de passar més les galeres en Barbaria", que aniria amb ell fins a Dènia i que "des de allí me llicenciaria per a que me'n vage a Barcelona, que u han ben menester estes galeres, perque tenim vuy morts des de que isquerem dels Alfachs trenta set forçats y tota via més de sinquanta malalts ... Yo desig tant ser ay per a que's referen estes xurmes que no u sabrie encarir". El 24 de desembre, don Ramon d'Oms, escriu des de Dènia als diputats i avisa "com en ditas galeras se han morts moltíssims sclaus y forçats y n'i ha molts de malalts y que dels moriscos rebellats que van prenent de cadaldia en lo Regne de València, que són molts, los condemnan a galera perpètua" Els diputats es dirigeixen de nou a Francesc Baster, el seu agent a la cort, comunicant-li ho: "Y axí v.m. donarà una petició suplicant a sa magestat sie servit de fer-nos mercè de algun bon número d'ells per a que pugam tornar a forni y reforsar ditas galeras ... posant motiu en dita petició que sa magestat és acostumat de fer mercè a d'aquest son Principat de donar-los forçats del regne de València per estas galeras" "procurarà VM de paraula fer que los sclaus sien per lo menys cent" "la diligència importa molt y una hora és un any".⁴¹

Coneixem l'existència de disputes per obtenir forçats per a les galeres catalanes i no dubto que els condemnats d'Aragó de l'any 1610, dels

---

40. ACA, Generalitat, G-135/2 fols 79r-80v, 83r-84r, 85v-86r.

41. ACA, Generalitat, G-131/2 fols. 89r-90v.

quals hi ha alguna notícia, eren moriscos. La carta reial de 17 d'abril de 1610 comunicant als diputats l'expulsió dels moriscos d'Aragó fa referència a un gran auto de fe feia poc celebrat a Saragossa. El mes de desembre de 1610 arribaven forçats procedents d'Aragó. “com pocs dies ha –diu el Dietari de la Generalitat de l'1 de desembre de l'any deu– lo senyor virrey de Aragó haja enviats ací per les galeres del General cerca de quarenta forçats, los pares inquisidors d'esta ciutat y Principat se n'han aportats quatre a la Inquisició, dient com eren dels que havian condemnats a galeras los inquisidors del regne de Aragó, y aquells han liurats a les galeres de Sicília que estan vuy en lo moll de la present ciutat, y com axò sie cosa molt inusitada i nova, y que no s'és feta des que lo General [té] galeres, per tant supplican a sa excel.lència sie servit manar remediar y fer restituir dits esclaus a les galeres del General ab la brevedat que la qualitat del negoci requer, majorment per estar dites galeres de Sicília per anar-se'n”. Les diligències del lloctinent foren infructuoses ja que els inquisidors de Barcelona al·legaren ordres de l'inquisidor general i al·legaren també que tenien notícia que els diputats donaven “licència a alguns forçats anaven en ses galeres per inútils, sens orde d'ells”. El lloctinent s'oferia a escriure al rei i a l'inquisidor general per tal d'aclarir la situació. La resposta dels assessors⁴² del consistori fou que “sa magestat ab ses reals cartas ere stat servit concedir als senyors deputats per ses galeres los forçats de València, Mallorca y Yviça y que dels de Aragó, com a cosa ya molt acostumada y sempre feta, no s'ere demanada ni si hy havia pensat per estar en pacífica possessió des que lo General ha tingudes galeres. Y axí sa excel.lència los digué que ell ajudarie a sa justícia en quant pare”.⁴³ No hi ha cap constància que les paraules dels assessors siguin certes. El capítol de cort 64 de 1599 només explicita els condemnats de Catalunya i les Balears i les referències reials posteriors, com la carta de 12 de setembre de 1606 ho confirma: “como en particular –diu la carta– lo entendereis del duque de Monteleon mi lugarteniente y capitan general en dicho Principado, al qual assí mismo he ordenado que no entregué para otras galeras ninguno de los condenados a ellas que al presente estan en esse mi Principado y condados ni los que adelante se condenaran, sino que se reserven para entre-

---

42. Misser Lluís Besturs i misser Joan Gaspar de Prat.

43. *Dietaris de la Generalitat* III p. 701. Rafael Benítez ens parla dels moriscos processats per la Inquisició a València i a Múrcia, *Heroicas decisiones*, p. 355.

garlos a dichas quatro galeras que aveis de tener y en la mesma conformidad lo he mandado escribir a mi lugarteniente y capitan general de Mallorca y gobernadores de las yslas de Menorca y Yvissa”.⁴⁴ Això no vol dir que, potser, sota el context de l'expulsió i l'imperatiu de les galeres del General de fer-hi assistència, no s'hagués facilitat en més d'una ocasió remesa de forçats valencians i aragonesos cap a les galeres catalanes.

En la segona tongada de l'expulsió, els problemes es repetiren. El 14 de juny de 1610 don Ramon d'Oms des de Tarragona ja es queixa de tenir les galeres “flaques de gent”.⁴⁵ El 18 de juny des dels Alfachs, on hi havia arribat el dimarts 15, malgrat tot, escriu que el dimecres 16 ja havia començat l'embarcament de moriscos, “assí tenim ja dos mil y més embarcats y vexells de altobordo per a trenta mil”. El 20 de juny explica que han marxat tres naus amb 2.100 moriscos, afegeix que hi ha embarcats 2.000 moriscos i vaixells per a 30.000. “En los Alfachs –escriu el 20 de juny– estich aguardant la embarcació dels moriscos, si bé se'n són anades tres naus carregades que n'i devia haver alguns dos mil y cent, y se aguardan per momentos los demás de Cathalunya que entench seran tres mil poch més y los de Aragón que van baxant poch a poch, pens serà alguns dies la estada assí”.⁴⁶ El 8 de juliol de 1610, d'Oms torna a escriure des de la Ràpita: “la embarcació d'estos moriscos da tant de spay que fins vuy no se són embarcats més de set mil y a sinch dies que n'és arribat ningú. Les xusmes ho passen bé, encara que no y falten alguns malalts y de gent de cap molts concor-

---

44. ACA, Generalitat, G-135/1 fol. 111r i v.

45. El juliol hi ha veus que indiquen que les galeres no són sostenibles, el pressupost no abasta ni per dues i es comenta la necessitat d'avisar el rei, tal com es va acordar el 16 de maig de 1605, amb temps per substraure's de l'obligació de tenir galeres, Generalitat, G-135/2, fols. 105v-106r. L'actitud de la Diputació de desarmar totes les galeres es mantenia el 1621, volia deixar-les inactives per raó dels costos, tot i que ja només en funcionaven dues, i l'actitud reial seguia sent obligar-la a continuar-les, vegeu PUJADES, *Dietari*, III, p. 61-63. El 1622, el rei preveia com alternativa a les galeres de la Diputació la construcció de 12 galions, Pujades, *Dietari*, III, p. 82.

46. ACA, Generalitat, G-131/2 fols. 103r i v. PUJADES el 31 de juny de 1610 informa de l'exclusió d'expulsió dels moriscos de les baronies de Mora i Ebre, “trobat tots que vivian cathòlicament”, “no-ls han llançats –escriu pocs dies després– que és cosa de prou consideració com en los altres regnes no n'hajan dexat ningú”, *Dietari*, II p. 166 i 173.

ren-se y se'ls done llicència per anar-se a curar y axí nos va faltant molta gent".⁴⁷

El dietari de les Galeres de la Generalitat segueix donant notícies, més aviat escasses, en relació a la compra d'esclaus, que, malgrat no formar part d'una estadística sòlida com es voldria, té un valor d'informació indirecta.

QUADRE 2

Data	Venedor a la Diputació	Nombre d'esclaus	Preu unitat	Total	Ref. doc.	Observacions (sempre es paguen amb el compte dit de l'armasó)
8-I-1610	Francesc Ferrandis, mercader de Xàtiva	3: 2 turcs i 1 moro		310 ll.	Gen G135/2 fol 91r	Origen: de Xàtiva intermediari: Montserrat Damia Pasqual, corredor d'orella.
6-V-1610					Gen. G135/2 fol. 98r	S'avis a don Ramon d'Oms de la presència d'una galeota i l'existència de forçats a Tortosa i Tarragona
10-V-1610					Gen. G135/2 fol.98v	Deliberació de la Diputació que sigui feta lletra al governador de Catalunya "per lo de cert pres o forçat té alli a hont és" [el lloc no consta en el Dietari de les galeres]
13-V-1610	Jaume Regàs, doctor de drets, ciutadà de Barcelona	1 esclau negre	90 ll	90 ll.	Gen G135/2 fol. 99r	Sempre i quan constarà que lo dit esclau ho és i no és de dit Regàs.

(continua)

47. ACA, Generalitat, G-131/2 fols. 108r i v.

QUADRE 2 (continuació)

Data	Venedor a la Diputació	Nombre d'esclaus	Preu unitat	Total	Ref. doc.	Observacions (sempre es paguen amb el compte dit de l'armasó)
28-V-1610	—	23 galiots	—	—	Gen G135/2 fol. 100v	Portats de Tortosa a Barcelona. Jeroni de Raset, pagador de les galeres del general, paga a Joan Castellet comissari reial 52 ll. 8 sous a compliment de 112 ll 8 sous per dietes a raó d'1 ll 4 s. al dia el comissari i 9 s els porters i altres despeses de camí. Les restants 60 ll ja li foren bestretes en dies passats.
21-VI-1610	—	10 galiots	—	—	Gen G135/2 fol. 104v i 108v	Ramon d'Oms els reclama des de Sant Carles de la Ràpita. Procedeixen de Mallorca i Menorca. Estan presos a Barcelona. Per despesa de manutenció s'adjudiquen 12 s diaris ultra lo bescut de galera.
4-XI-1610	Alexandre d'Alentorn	1 moro d'Alger dit Hamet Cassem	—	—	Gen G135/2 fol.114r	De 20 anys, bona estatura, sense barba amb alguns clots a la cara "com a verola" i "una coltellada en la cuixa esquerra. Vist i reconegut pel barber de les galeres com a sa i bo"
4-XI-1610	Francesc Belon capità de la galera capitana de Jacobo Maria, genovès	Joan Martínez de Heredia forçat de la galera del genovès Jacobo Maria	—	—	Gen G135/2 fol.116v	Es tracta d'un deute d'un forçat al capità Belon per compte de Bonavoja. El deute ha estat liquidat per la Diputació per mitjà de Jeroni de Raset, pagador de les galeres del General, a m ^o Bartomeu Sala síndic del General que ha pagat el deute del forçat a Belon. El forçat ha de treballar a les galeres del General fins a cobrir la liquidació del deute

(continua)

QUADRE 2 (continuació)

Data	Venedor a la Diputació	Nombre d'esclaus	Preu unitat	Total	Ref. doc.	Observacions (sempre es paguen amb el compte dit de l'armasó)
2-XII-1610	—	40 forçats de València	—	—	Gen G135/2 fol. 118r i v	Informació de Don Ramon d'Oms a la Diputació. Vol que les galeres de Catalunya els portin als Alfacs, doncs n'estan molt necessitades. 6-XII-1610: Carta al receptor de Tortosa m ^o Rafael Torres perquè pagui el que sigui menester pels galiots arribats, a compte de les galeres.
5-XI-1611	—	Galiots de València a Barcelona per a les galeres	—	—	Gen G135/3 fol. 19v-20r	Portats per l'alguzmir reial extraordinari m ^o Joan Saló, queda pendent de cobrar 37 ll. 9 sous per dietes i despeses que feu en portar els galiots de València a Barcelona. M ^o Jeroni Raset i Trullas, pagador de les galeres, n'hi ha fet certificàtoria, però no li ha pagat per manca de diners.

Racions, malalties i fugitius

Hem vist que l'operació d'expulsió dels moriscos ens informa de la fragilitat dels homes de rem. Segons Edoardo Grendi, una galera en actiu podia tenir una vida "fino a 4 o 5 anni al massimo: calcoliamo dunque 320 scudi all'anno. Più aleatoria –diu– è la valutazione della durata dello schiavo al remo: calcolandola a 10 anni avremmo 600/700 scudi all'anno. In totale 1.000 scudi, cosicché il costo prevalente appare quello del mantenimento (75%)".⁴⁸

48. Edoardo GRENDI, *La repubblica aristocratica del genovesi: politica, carità e commercio fra cinque e seicento*, Il Mulino, Bolonya, 1987, p. 153.

A través de les instruccions que la Diputació donà el novembre de 1601 a don Francesc d'Argensola, hom pot aproximar-se a alguns dels càlculs globals fets per la novena de les galeres del consistori. El valor global d'un buc de galera reial bona i jove era estimat en 4.000 lliures i la vida d'una galera en 12 anys.⁴⁹ Els esclaus, estimats en 120 lliures, segons la compra feta el 12 novembre de 1608 a Alvaro de Bazan marquès de Santa Cruz, general de les galeres de Nàpols, i els galiots en 9 lliures per any de condemna,⁵⁰ indica que a un esclau de 120 lliures se li suposa, ja he dit, una vida activa d'uns 13 anys. Les nostres dades, doncs, revelen càlculs fets sobre costos més baixos que els dels genovesos i amb una voluntat d'optimitzar al màxim la vida de la galera i la de l'esclau o galiot. El 4 de maig de 1609 els costos d'amortització anuals de la nau es valoren (buc, xàrcies, velam, remes, antenes, cadenes, i municions) en unes 1.500 lliures anuals i els càlculs de manteniment de 250 forçats (alimentació, medicines i vestimenta) en 4.856 lliures anuals, més cars que els que indica Grendi.⁵¹ Si fem comparacions a l'estil de Grendi, els esclaus representarien el 76% de l'amortització. Però Grendi no comptabilitza, ni jo tampoc ho faig aquí, els salaris i l'alimentació dels oficials, dels oficis, dels soldats i de la marineria. Si comptabilitzés tots aquests, que, segons els càlculs eren 150 per a la galera capitana, representaria un cost anual de 13.888 lliures.⁵²

Ja he dit que la Diputació va començar a tenir forçats abans de fer avarar les galeres i ja hem vist, pel Manual de Novells Ardits, que els galiots eren a la presó esperant ser traslladats a una galera, cosa que fou feta el 7 de juliol de 1607. Disposem d'un quadern sobre les racions d'aquests forçats entre juliol de 1607 i juliol de 1608, que reproduïxo en el quadre III.

---

49. ACA, Generalitat, G-135/1, fol. 44r.

50. ACA, Generalitat, G-135/2 fol. 13v.

51. Segons una cita que reproduïx J.H. Elliott extreta d'un discurs de 1626 sobre la moneda catalana: "A França, per un ral hom pot comprar 60 coses, a Roma, 50; al Rosselló i Cerdanya, 40, a Catalunya, Aragó i València, 24; i a Castella no més de 17", John ELLIOTT, *La revolta catalana*, Vicens-Vives, Barcelona, 1966, p. 532.

52. Cost de la galera capitana de Catalunya ACA, Generalitat, G-131/2, fols. 28v-30v. Entre la capitana i les altres tres hi ha una diferència de 20.245 ll a 16.963 ll. Però aquestes més de 20 mil o de prop de 17 mil són sobre la base de navegació tot l'any. Baixa a 18.145 ll i a 14.563 ll. si les naus només naveguen sis mesos disminuint el nombre d'hommes de cap i rem a un total de 70 la capitana i a un total de 60 les altres, És a dir que amb una navegació de sis mesos els costos baixen entre el 10 i el 14%. Veure SERRA, "Les galeres".

QUADRE 3

Proveïment de la xurma 1607-1608: galera capitana: patró Antoni Pla
 Ramon d'Oms general de les Galeres de Catalunya
 Lluís Joan Vileta, metge de la galera: ordena donar només 1 pa i mig als malalts
 Proveïdor del pa i del bescuit: Pau Bertran, flaquer
 Pagador: M^o Jaume Pla de Montornés, donzell i regent los comptes de la Diputació del General (ACA, Generalitat, G-139)

Mes i any	Oscil·lació del nombre de forçats sans. Promig aproximant entre les dues dades extremes	Ració diària de pa fresc per cada forçat sa	Totalitat de pans frescos de 13 unces distribuïts entre forçats sans	Josep esclau de don Ramon d'Oms: ració 2 pans de 13 unces cadascun	Oscil·lació de forçats malalts. Promig aproximant entre les dues dades extremes	Ració diària de pa fresc per cada forçat malalt	Totalitat de pans frescos de 13 unces distribuïts entre forçats malalts	Observacions
7 a 31 Juliol 1607	110/172 Promig 161,4	2 pans de 13 unces cadascun [aproximadament] 1 quilo	8.118 pans	48 pans	—	1 pa i mig diària de 13 unces la unitat [aproximadament ½ quilo]	Cal sumar-los al conjunt de 8.118 pans	Durant tot l'any el preu de la unitat de pa fresc cuit de pes 13 unces = 6 diners pa
Agost 1607	172/194 Promig: 184,58	Ídem	11.358,50 pans	62 pans	11/16 Promig: 13	Ídem	Cal sumar-los al conjunt de 11.358,50 pans	

(continua)

QUADRE 3 (continuació)

Mes i any	Oscil·lació del nombre de forçats sans. Promig aproximant entre les dues dades extremes	Ració diària de pa fresc per cada forçat sa	Totalitat de pans frescos de 21 unces i mitja de bescuit distribuïdes entre forçats sans	Totalitat de bescuit repartit en Quintars/arroves/litres/ unces de pes = Q/A/L/U	Oscil·lació de forçats malalts. Promig aproximant entre les dues dades extremes	Ració diària de pa fresc per cada forçat malalt	Totalitat de pans frescos de 13 unces distribuïts entre forçats malalts	Observacions
A partir de setembre, els forçats sans en lloc de pa fresc reben bescuit i els forçats malalts segueixen rebent pa fresc. Josep, esclau de don Ramon d'Orms rep sempre una ració diària de 21 unces i mitja de bescuit tal com reben els forçats sans, ració que caldria sumar en els totals que oferim a les següents columnes:								
Setembre 1607	173/189 Promig: 180,13	21 unces i mitja de bescuit diària [aproximadament ¾ de quilo	5.479	94/1/14/6,5	8/21 Promig: 14,3	1 pa i mig diari de 13 unces la unitat [aproximadament ½ quilo]	429 racions 643,50 pans	Cal sumar 40 racions més extraordinàries de bescuit per espalmar la galera
Octubre 1607	182/208 Promig: 201,22	Idem	6.266	107/3/20/7	15/22 Promig: 17,64	Idem	547 racions 820,50 pans	
Novembre 1607	206/215 Promig: 210,5	Idem	6.345	109/1/6/1,5	8/15 Promig: 10,6	Idem	318 racions 477 pans	
Decembre 1607	215/223 Promig: 219,6	Idem	6.825	117/2/8/1,5	5/12 Promig: 9	Idem	279 racions 418 pans i mig	
Gener 1608	219/237 Promig: 225,67	Idem	7.027	121/0/6/0,50	10/18 Promig: 13,77	Idem	427 racions 640 pans i mig	
Febrer 1608	236/280 Promig: 253,72	Idem	7.387	131/2/6/16,5	10/20 Promig: 15,55	Idem	451 racions 676 pans i mig	

(continua)

QUADRE 3 (continuació)

Mes i any	Oscil·lació del nombre de forçats sans. Promig aproximatiu entre les dues dades extremes	Ració diària de pa fresc per cada forçat sa	Totalitat de pans frescos de 21 unces i mitja de bescuit distribuïdes entre forçats sans	Totalitat de bescuit repartit en Quintars/arroves/litres/unces de pes = Q/A/L/U	Oscil·lació de forçats malalts. Promig aproximat entre les dues dades extremes	Ració diària de pa fresc per cada forçat malalt	Totalitat de pans frescos de 13 unces distribuïts entre forçats malalts	Observacions
Març 1608	243/279 Promig: 270,80	Idem	8.426	147/0/12/10	9/17 Promig: 12,48	Idem	387 racions 580,50 pans	Entre el 20 i el 29 de març van eixir la terra a avarar i treballar en la nau d'un tal Paladellà diversos forçats: 40 el dia 20, 40 el dia 21, 30 el dia 22, 2 el dia 28 i 2 el dia 29. Paladellà els dona menjar. Total 114 racions de bescuit
Abril 1608	[No he anotat els extrems de l'oscil·lació] Promig: 265,3	Idem	7.989	137/2/13/7,50	[No he anotat els extrems de l'oscil·lació] Promig: 18,93	Idem	568 racions 852 pans	
Maig 1608	249/260 Promig: 53,38	Idem	7.886	135/3/11/1	22/23 Promig: 28,61	Idem	887 racions 1.330,50 pans	
Juny 1608	[No he anotat els extrems de l'oscil·lació] Promig: 264,6	Idem	7.668	132/0/10/6	[No he anotat els extrems de l'oscil·lació] Promig: 26,2	Idem	786 racions 1.179 pans	
Juliol 1608	[No he anotat els extrems de l'oscil·lació] Promig: 87,93	Idem	8.957	154/1/5/11,5	[No he anotat els extrems de l'oscil·lació] Promig: 33,87	Idem	1.050 racions 1.575 pans	

Pels apuntaments del 4 de maig de 1609 sabem que els forçats no menjaven només bescuit o pa, tot i que era la partida més important. Es comptabilitzaven 1.550 quintars de bescuit l'any per 250 homes a raó de 40 sous la quartera de blat entre uns anys i els altres, tot reduint la quartera de blat al quintar de bescuit. Això suposa un consum anual de 6'2 quintars de bescuit per persona que resulten, aproximadament, 21'23 unces al dia de bescuit; és a dir, una quantitat quasi idèntica a la que ens indica la comptabilitat de l'any 1608. El cost dels 6'2 quintals és de 248 sous l'any que, traduït al valor diari per persona, són 5'26 sous diaris. El valor de la minestra era comptabilitzat en 365 lliures l'any pel conjunt dels 250 homes de rem;⁵³ és a dir, prop d'un diner diari de minestra per persona. En total, la despesa per persona era, doncs, de 5'31 sous diaris.

Al costat del preu del galiot (esclau o convicte), s'imposa, doncs, valorar el cost del seu manteniment que, en principi, suposa dues partides: la dieta o ració i el vestuari. El vestuari dels 250 forçats és comptabilitzat en 270 canes, a raó de 24 sous cana són 324 lliures, més 20 lliures per raó de barrets o barretines, 1.200 canes de canamàs per 2 camises i dos calçots per cadascú a raó de 8 sous cana eren 480 lliures, més 10 de confecció. Un parell de sabates a raó de 8 sous parell (només se'n comptabilitzen 50 parells) són 20 lliures i 875 canes d'herbatge per a capots a raó de 10 sous cana són 437'50 lliures. El vestuari era 5'16 lliures per forçat per any.⁵⁴ La ració diària per galiot més el desgast del cost del vestuari per dia hauria estat, en suma, de 5'59 sous diaris per forçat. Aquesta despesa no estaria molt lluny del jornal monetari, sense alimentació ni amortització diària de vestuari, d'un fuster barceloní del convent

---

53. El setembre de 1607 per l'olla dels forçats es paga 57 lliures 11 sous. Si assimilésim l'olla a la minestra, això seria 1'84 diners diaris per forçat sobre la base de 30 dies i 250 forçats, ACA, Generalitat, G-138, fol. XXXlv. Del volum G-138 també es desprèn l'existència de despeses en concepte de carn de moltó pels malalts de les galeres sense especificar, però, si els malalts són galiots, mariners, soldats o oficials.

54. Quan s'acostava l'hivern el dispositiu del vestuari de la xurma es posava en marxa: "Més deliberen [los senyors deputats del General de Cathalunya ab intreventió dels senyors oydors de comptes] sian fets als galiots de les galeres del General los calçots, camiseles, armilles y camises seran manester per ells attés lo yvern ve y estan despullats y pagat après de compte de galeres" divendres 4 de novembre de 1611 ACA Generalitat, G-135/3 fol. 19v.

de Sant Guillem de Barcelona: 1588: 1 dia, 4 sous 2 diners; 1596: 1 dia, 6 sous; 1635: 1 dia, 8 sous. El jornal d'un manobre a Manresa el 1640 era de 4 sous diaris.⁵⁵

Metges i malalties

Les malalties eren motiu de preocupació. El pressupost anual comptabilitza 100 lliures anuals en medicines per a les malalties de 250 forçats. El quadern de bescuit i pa de la xurma de l'any 1607-08 no parla de mortalitat, com va ser el cas dels mesos de l'operació de l'expulsió dels moriscos, però sí de forçats malalts. El promig anual és de 6'99% malalts. El desembre de 1607 és el mes amb menys malalts (3'94%) i el juliol de 1608 el de major nombre de malalts amb un 10'52%.

La galera capitana disposava, entre molts altres oficis, com el còmit, el sotacòmit, el calafat, el mestre d'aixa, etc., el de metge i cirurgià, amb un sou de 120 lliures anuals cadascun i una ració amb un valor anual de 1.080 lliures cadascun. La resta de galeres tenien barber amb un sou de 48 lliures anuals i una ració de 720 lliures l'any.⁵⁶

---

55. ELLIOTT, *La revolta Catalana*, p. 537. Unes dècimes estampades a Barcelona el 1603, titulades "La vida de la galera, muy graciosa y por galan estilo sacada", que conec per amabilitat de l'historiador Joan Pons, explica prou bé la vida del forçat. Destaco alguns fragments: */Mi comida ansias estrañas/poco pan negro y podrido/do el gusano regordido/ y suzias chinches y arañas/ hazen habitança y nido/ ... /Después del hombre molido/le dan para su yantar/un poco de pan podrido/ sin virtud y humedecido/con la propia agua del mar/ ... /Luego me mandaron dar/una almilla colorada,/aforrada con pesar,/dos camisas sin collar/de tela desuenturada,/también capote y calçones,/ y un bonete colorado,/cosido con mil pasiones,/çapato y calça a montones,/de buen paño deseado/ ... /Dios padre... choros/nos de paçiençia cumplida/en cosa tan affligida,/pues el captivo entre moros/no pasa más mala vida./*. Curiosament atribueix als responsables de la galera funcions diferents segons la seva identitat nacional: */Si el comitre es veneciano y el caporal cordovés,/ el aguazil genovés/y el capitán castellano y el patrón barcelonés./Si el capitán es benigno,/el capitán es contrario/ y el patron nuestro adversario, nuestro fiscal el merino/ y su moço el secretario/*. Francesc Carreras Candi, (dir), *Folklore y costumbres en España*, vol. III, docs sense paginar ni numerar.

56. Segons Lluís Cifuentes, les galeres del segle XIV i XV ja contemplaven els barbers de galeres, "La medicina en las galeras de la Corona de Aragón a finales de la Edad Media: la caja del barbero y sus libros" dins *Medicina e Historia*, 4 (2000) p. 1-15.

Aquests metges, cirurgians o barbers tenien la responsabilitat de la declaració de malalts i de donar el diagnòstic d'inutilitat de qualsevol forçat en el cas que aquest, tot i no haver acabat els anys de condemna, ja fos només una despesa inútil. El dietari de les galeres conté algunes declaracions d'inutilitat. El 5 de juny de 1609, el consistori de la Diputació atorga facultat a don Ramon d'Oms, general de les galeres de Catalunya "que faça a ses voluntats de Gabriel mestre de les "caydeses", galeot de les dites galeres, attès és inútil y no és bo per elles segons ha constatat a ses senyories".⁵⁷ Desprendre's dels forçats inútils era un alleugeriment econòmic. El 9 d'octubre de 1609, en plena tasca de l'expulsió, comencen els neguits en relació al tema i el consistori escriu a Ramon d'Oms "havie los forçats inútils y malalts de mal incurable, attès no són de profit y fan grans gastos, haguda primer relatió del metge y chirugià".⁵⁸ El 5 de juny de 1610, el consistori deliberava "que los officials de les galeres, oïts els officials de les galeres: veedor, provehedor, pagador y comptador, vejan los forçats que són inhàbils per al servei de les galeres y que sien repellits de les galeres donant esclaus que voguen per ells y que açò entengan també dels moriscos, atento lo pregó y crida feta per sa excel·lència y lo ésser ells casi tots estropejats, vells, malaltissos, trencats y que donen més gasto ab ses malalties que profit, ocupant lo lloch de altres y sent hòmens de ningun servey".⁵⁹ Tenim alguns extractes d'informes mèdics d'octubre de 1610. "En aquest die de matí –diu el dietari de 7 d'octubre de 1610– mossen Barnat Flaquer, chirugià de les galeres del General de Cathalunya, mijensant jurament, feu relatió en concistori a ses senyories, dient com ell és estat en dites galeres per part de ses senyories, en la galera dita de Sant Ramon, y allí ha vist y regonegut a Francesch Foix y Pere Garau de Bordils forçats de dita galera, los quals regoneguts a cada hu, ço és a Pere Guerau, està impedit de la vista que no y veu de ninguna manera y per ço no és de ningun servey. Y també ha regonegut a dit Francesch Foix, lo qual està impedit de una mà, al qual li falta un dit que no pot fer servey ni força de dita mà y los altres dits té lligats de manera que no'n pot fer força. Y esta és ma relació. E axí matex lo matex dia feu relació en consistori lo doctor Nicholau Seuell, doctor en medecina y metge de les galeres del general de Cathalunya y diu que Francesch Foix, forçat de la galera Sant Ramon està impedit y manco de la mà squerra, que li falta lo dit del mig de la mà, que no pot fer ningun

---

57. ACA, Generalitat, G-135/2, fol. 40r i v.

58. ACA, Generalitat, G-135/2, fol. 71v.

59. ACA, Generalitat, G-135/2, fol.101r.

exercici de dita mà ni força alguna y esta és ma relació, la qual fa en consistori de ses senyories mijençant jurament”. Diputats i Oïdors, vistes les relacions, manaven als oficials de les galeres “traguessen y llibertassen de dites galeres als dits Francesch Foix y Pere Guerau de Bordils per ser inútils per dita galera, com en semblants ocasions és acostumat fer en altres galeres”.⁶⁰ L'alliberament de Francesc Foix encara ens ofereix alguna notícia més sobre ell: “Francesch Foix –delibera el consistori l’11 d’octubre de 1610–, qui va en les galeres del General de Cathalunya, per condemnaió feta per lo deputat local de Leyda, li sie dada libertat, attès que per relació del metge y barber de dites galeres consta com és inútil per a vogar, per estar manco de una mà y axí no fa sinó gasto en elles”.⁶¹ El 8 d’octubre de 1610, el mateix mossèn Bernat Flaquer, cirurgià, passava revista a la galera Patrona i sota jurament feia també relació davant del consistori de la Diputació “som anat a visitar las galeras del General de Cathalunya y en ellas he trobat, ço és en la galera patrona a Pedro vassallo morisco, manco de una mà i bras y Agustín Ximeno manco de un genoll que no se’n pot servir de ninguna manera y a la galera de sant Ramon he visitat a Joan Rodrigas forçat estropellat de una mà y a Francisco Monjo morisco estropellat de una mà y a Joan Vinyas morisco estropellat de un bras. Y esta és ma relació”.⁶² El dia 13 d’octubre, als informes mèdics del cirurgià per als casos de Guerau de Bordils, de Pedro Vassallo, de Joan Vinjas [sic], de Francisco Monjo i d’Agustin Ximeno s’hi afegia l’informe del metge Nicolau Salellas, que a més informava també del forçat Mateu Sagarra. L’informe mèdic era més precís: “En aquest die lo magnífich mestre Nicholau Salell[as], doctor en medecina, mijensant jurament feu en consistori la relació següent per orde de ses senyories. Jo dit Salellas, com a metge de ditas galeras fas relació, ço és, que Pere Guerau de la vila de Bordils, forçat de la galera Sant Ramon és ciego de tots los dos ulls a més de ser home de molt poch subiecte y de ningun servey per dita galera. E més fas relació com Pedro Vassallo, forçat de la patrona, que està vuy en la Sant Sebastià, passa de sexanta anys, està impedit y manco de la mà i bras squerra y segons relació del còmit may ha servit ni és per a servir. E més Joan de Virós [sic] morisco forçat de la galera Sant Ramon lo qual està vuy en la Sant Sebastià passa de sexanta sis anys sens dens ni quexals en la part

---

60. ACA, Generalitat, G-135/2, fol. 120r i v.

61. ACA, Generalitat, G-135/2, fol. 113r.

62. ACA, Generalitat, G-135/2, fol. 121r. Cal posar atenció en la presència de moriscos en les galeres del General d’octubre de 1610.º

superior inferior de la boca y per rahó dels torments li donaren té los brazos y mans impeditos y no és abte per fer força ninguna, a més que segons relació del còmit y de lo que jo he vist hordinariament ha d'estar en llista de malalt y altres efectes. E més Francisco Monjo morisco forçat de la galera Sant Ramon que vuy està en Sant Sebastià és de edat de sexanta tres anys a més que és home de molt poca complectió està impedit del bras y mà squerra no pot fer ningun servey per anarse de perdent de cadal dia lo calor natural de dit bras y per relació del còmit no és de servey y sempre ha de estar en llista de malalt. E més Agustín Ximeno forçat de la patrona que vuy és en Sant Sebastià està sgarrat impedit de la cama dreita y diu lo còmit que per dita rahó no pot musitar ni vogar. E més Matheu Sagarra forçat de la galera de Sant Ramon està en pasma y per consegüent ab molta dificultat spirar y ab moltas ulsoras gallicas en la gola y talpanas en lo cap y des que és en galera no ha fet ningun servey ni espera fer-lo per avant".⁶³ Es pot observar que els informes mèdics són fets a instància del consistori i que els del metge són més precisos que els del cirurgià i, a més, que aquests informes compten amb la intervenció del còmit. Res sabem sobre el futur d'aquests homes en llibertat, després de sortir de la galera hospital Sant Sebastià.⁶⁴

Finalment tenim un darrer informe mèdic, que ve precedit per la sol·licitud del forçat Martí de Urrea. El 5 de juny de 1612, aquest es dirigia al consistori: "Martí de Urrea, natural del regno de Aragó y del loch de Sevinyà. Molt temps ha que està en las galeres de la esquadra cathalana per aver-le y condempnat per asserir-se que aurie sabut en alguna pretesa mort que ab rixa precedent se feu en dit loch. Y sols per acabar lo temps de sa condempnació li falten vuyt mesos ans manco que més. E com molt, Illustres senyors, dit Martí de Urrea molt temps ha està esguerrat del bras esquerra que no se'n pot valer y per la mateixa rahó no és de profit algú per lo servey de dites galeres com se'n offer donar informació. Supplica per ço quant humilment pot a V.S. sie de son servey usar ab ell de la solita clemència y benignitat perdonant-li lo dit residuum li falte y sie posat en sa pristina libretat y tret de dites galeres y ademés que per ésser dit home tant impedit y impossibilitat com ho és appar és-

---

63. ACA, Generalitat, G-135/2, fol. 121r-122r.

64. Segons Francesco CARBONI "A Malta gli schiavi inutili ricevevano un salvocondotto per recarsi in patria (con un maltese quale garante) per racimolare i fondi del riscatto", *L'umanità negata*, p. 74.

ser justa cosa la que supplica. Lo dit pobre supplicant ne rebrà mersè molt particular de mà de V.S” signava Puigferrer. El dia 5 de juny de 1612, una disposició signada per Vidal Escrivà procedia a reclamar l'informe pertinent dels metges Nicolau Salelles i Joaquim Mora i del cirurgià Pere Bosch per tal de poder proveir. “La relatió que air a sis de juny 1612 ferem de paraula a VS en lo consistori de la deputació nosaltres Joachim Mora, Nicholau Salelles, doctors en medecina y Pere Bosch, chirurgià –diu un full volant cosit– és del tenor següent: Dimecres a 6 de juny per manament de Vs Ss donat *in scriptis* nos conferirem los sobre-dits doctors y chirurgià a la galera Sant Ramon, altra de les galeres de Cathalunya, en la qual visurarem la perçona de Martín de Urrea forçat de dita galera y aquell trobarem patir en lo bras esquerra una malaltia instrumentària que se anomena *morbus in figura*, ço és que havent de tenir lo bras ab una figura casi recta lo té ab una figura molt flexa, de manera que lo cubito de dit bras (diu-se cubito o ulna lo que és del colse a la mà) està flexo devés lo humero (és humero lo que baxa de les scàpules al colse) sens poder estar extés com seria de necessitat per a fer bé los moviments propis de dit bras. I encara que sia veritat que dit Martín de Urrea no té lesos los moviments del humero ni de la mà per no tenir lo dany allí, però té molt gran lesió en los moviments del cubito. Per què Galeno, Vasalio, Llorens, Picholomino y tots los demás anatòmichs consedexen al cubito tant solament dos moviments propis, ço és flexió y extensió y estant la figura de dit bras de la manera dita, ço és sens poder-se estendre és manifesta la lesió en la flexió y extensió, de ont se segueix que de dit bras no'n pot fer forces que sian de consideratió a lo menos per a galera, pus que ningú ignora que per a remar sie necessari allargar y doblegar los brassos lo que en dit bras és impossible y lo mateix serà per a puïar una antena, tirar una gúmena y fer altres forces vehements. La causa de dita figura viciada en dit bras no és estada a natura sinó que a sobrevingut per alguna cosa externa. Diu ell és estada una punyalada. Per a nosaltres basta veurer manifestament la malaltia present de la qual naix la impossibilitat de fer forces ia a dalt dita. Esta és nostra relatió firmada de mà propria a 7 de juny 1612. Joachim Mora dr en Ars y en Medecina. Lo dr Nicholau Salell metja de dites galeres. Pere Bosch chirurgià”. Per escriptura de l'escriba major del general Pere Paus Vidal es diposava poc després que Martí Urrea fos “tret y liberat de dites galeres”.⁶⁵

---

65. ACA, Generalitat, G-135/3, fols 33r a [34v].

Fugides i llicències per fi de condemna

Poques són les ocasions que hem pogut observar de llicències per acabament de galeres o liquidacions d'una altra mena; poques, però sí n'hi ha alguna. El 21 d'abril de 1608 el forçat Joan Solana que havia estat condemnat a tres anys a galeres ja portava set mesos servint "com apareix en el *Libre de assiento dels forçats*".⁶⁶ Havia servit 7 mesos i li restaven encara 29 mesos més. Tot i així, el forçat proposa el seu rescat per diners. Pensa rescatar aquests 29 mesos amb 20 lliures "pus, en consciència lo qui feja la guarda devia pagar lo restant fins en 30 lliures y d'aquestes 20 poden fer donar fermances segures a dit agutzir y assò és lo que m'apar" i don Joan Oms hi sembla estar d'acord.⁶⁷ Es tracta d'un condemnat per deutes que se n'escapa pel sistema de composició per diners?⁶⁸ El 17 de setembre de 1609 acabava el temps de condemna de "Joan Victorio de Cullo fill de Xazaro y de la dononia Pas N. de Carvetsano en lo Regne de Nàpols, de baixa statura, moreno de cara, gran front y en lo mig d'ell tres senyals de feridas ab un senyal de cultallada en lo cap a la part esquerra, de edat de vint y dos anys, fonc

---

66. Sovint és citat aquest llibre i tanmateix no hi consta en l'ACA.

67. ACA, Generalitat, G-137.

68. No pagar els deutes sota pacte pot ser motiu de galeres, fins i tot en els tractes dins de les galeres. El 4 de febrer de 1612 Joan Roca, explica que serví de carnisser en les galeres de Catalunya als Alfacs l'any 1610, que per dit efecte el 15 de maig del 1610 li assignaren una plaça de soldat a la Patrona on hi serví de carnisser fins al darrer de setembre, però que en dit més emmalaltí i mentre les galeres tornaven a Barcelona ell hagué de restar a Tarragona. Vingut a Barcelona a passar comptes es troba, per raó de la carn que havia lliurat i cobrat, deutor del General per 38 lliures. Havent estat malalt no pot pagar el deute i està "detingut en ditas galeres ab una cadena, nou mesos fa per dit efecte, respecte en les quals pateix summament no sols ell, però encara sa muller i família. Supplica per ço dit Roca a VS sie de son servey vullen apiadar-se d'ell y de sos fills y família" i reclama que se li renovi la plaça l'1 de juny de 1612 fins a novembre pel que li falta pagar, "servirà de soldat moscater perquè és home molt pràtiche en dites galeres tot lo temps fins que lo general sie pagat del que li restara deurer, acontentant-se que si li aturen lo salari, ab que se li donen les rections per poder passar sa pobre vida, offerint lo degut jurament que servirà tot lo dit temps fins sie pagat lo General a pena de dos anys de galera en cas de contrafactió". La supplica li fou concedida: "que dit Roca sie soltat de dita galera està vuy ab los pactes y conditions en dita supplicació mencionats" 4-II-1612 ACA, Generalitat, G-135/3 fols. 28v-29v.

condemnat en Nàpols a trenta de agost mil sis cents y set per temps de dos anys, acaba lo temps ab nou mesos y denou dies, continuat en un libre gros recondit en la casa de la Deputatió en lo qual estan continuats tots los forsats y sclaus de les galeres del General de Cathalunya”.⁶⁹ Comprovat el seu registre en el llibre de forçats i esclaus i verificat que havia complert la sentència, el deixaven anar “en sa pristina llibertat”, expedit-li certificatòria amb el segell de l’escrivania major de la Generalitat. L’11 d’octubre de 1610 es manava fer certificatòria a 11 forçats més que havien acabat el temps de condemna.⁷⁰ Sabem que m^o Bartomeu Sala, síndic del General, cobrava per la tasca de portar el llibre dels doctors que es reunien a la Diputació per assessorar les consultes de la casa però també “per fer traure los forçats de galera han acabat son temps com és acostumat fins ací”.⁷¹ També tenim ocasió de veure la llicència del, en aquest cas, soldat mosqueter de la galera capitana, el qual explica que, entrant a Mallorca, tingué un accident amb l’arma i quedà mutilat i mancat de mà per haver-se-li reventat el mosquet, per la qual cosa suplicava la llicència i una liquidació de 25 lliures.⁷²

La visió que tenim d’uns forçats ferrats al banc del rem no és sempre prou certa. El seguiment de les activitats del proveïdor de les galeres de Catalunya Francesc Tarragó ens permet veure com aquests fan de camàlics en el transport dels queviures al costat dels traginers que portaven el blat de l’Urgell a Tarragona, als quals la defensa de Tarragó, processat per corrupció, acusa de robatoris de queviures.⁷³ A més, a les galeres s’hi celebraven festes que relaxaven l’ambient, com la de sant Jordi o el Corpus.⁷⁴ També trobem bateigs de moros en deixar les galeres. No sé si per trobar una sortida a l’acorralament del rem que patien, però el fet és que el 29 d’abril de 1609 el dietari de les galeres registra la

---

69. “entre los quals és continuat lo dit Joan Victorio sots chalendari de dimecres a dotze de noembre mil sis cents y vuyt fo. Trentanou ACA Generalitat G-135/2 fol. 62v-63r. Ja hem dit que aquest volum no s’ha localitzat a l’ACA.

70. ACA, Generalitat G-135/2 fol. 113v.

71. 20-XII-1611: ACA, Generalitat G-135/3 fol. 25r.

72. ACA, Generalitat, G-1325/2 fol. 102r.

73. Eva SERRA I PUIG, “Francesc Tarragó, proveïdor de les Galeres de Catalunya. Algunes compres a l’Urgell i Camp de Tarragona (1608-1611). Dins Manel GÜELL, Salvador ROVIRA I GÓMEZ, eds., *L’home i l’historiador. Miscel·lània en homenatge a Josep M. Recasens i Comes. Estudis Històrics*, Port de Tarragona, Tarragona, 2007, p. 168-169.

74. ACA, Generalitat, G-135/2 fol. 32v.

confecció de tres vestits de drap blanc o estamena amb calçots, cacaques i camises-calces i sabates destinats a tres moros de les galeres que es volien batejar. El bateig tingué lloc a la seu de Barcelona i es feren despeses per a l'aigua almescada, ciris, música i altres coses per a la festa.⁷⁵ Això vol dir que hi havia oportunitats d'escapar-se. Una altra tasca afegida de gestió de les galeres és la crida i captura de forçats fugitius. En trobem alguns, i el premi de la captura sempre és 10 lliures per forçat capturat, una lliura més del valor d'un any de condemna a rem o quasi la meitat del promig del valor global dels 145 forçats comprats a Bazan. Molts d'ells són moros o moriscos i alguns en la fugida han arribat a llocs tan llunyans com Berga o Balaguer.

Els forçats eren part essencial de qualsevol projecte de galeres i els seus costos eren elevats. El projecte català, tenia connotacions mercantillistes que la monarquia no admetia, però només una visió mercantilista hauria pogut fer viable el projecte. Aquest no reeixí i les dues úniques galeres (les úniques que aleshores funcionaven⁷⁶ tot i haver-hi la consciència que eren massa poques i per tant el risc molt alt), van perdre's carregades de diners i mercaderies al golf de Frejús davant d'unes galiotes sarraïnes. Aquestes "van entrar de sorpresa a la primera llum d'alba (escaramuçando) –explica Llobet–. Fou el 'campi qui pugui'. Es van deixar els esclaus a mig desferlar. No es pogueren barrinar o cremar les galeres, per no ser-hi a temps i per no matar amb elles la xusma que encara hi era encadenada".⁷⁷

---

75. ACA, Generalitat, G-135/2 fol. 26r i v. PUJADES, *Dietari*, II p. 102. Tonino Serra escriu que a Tortoli (Sardenya) consten molts moros propietat dels nobles i alguns d'ells convertits en deixar la galera com seria el cas de Francesco Maria després de sortir lliure d'una galera genovesa, *Violenza, criminalità e giustizia in Sardegna*, Càller, 2007, p. 50.

76. Ja a l'inici de la formació de la petita flota la Diputació tenia consciència que dues eren massa poques i un alt risc. De pèrdues al mar en podia tenir tothom. Romano Canosa, conta l'enfonsament amb tot el carregament, el març de 1626 en aquest cas per una tempesta de 6 galeres genoveses al Golf de Lió amb 1.102 caixes de moneda que afectà a més d'una vintena de banquers genovesos. *Banchieri genovesi*, p. 150-151.

77. Santiago de Llobet Masachs, "La pèrdua de les galeres de Catalunya de l'any 1623" dins *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 42 (1989-1990), p. 131.